

Dünyada ve Türkiye’de Gıda Güvenliği/Güvencesinin Hububat Sektörü Yönüyle Değerlendirilmesi

Evaluation of Grain Sector in Terms of Food Safety/Security in Turkey and the World

Erdoğan GÜNEŞ^a, Emrah TURMUŞ^b

Özet: İnsanların her zaman aktif ve sağlıklı yaşam sürmek için ihtiyaç duydukları besin ihtiyaçlarını ve gıda önceliklerini karşılayabilmek amacıyla yeterli, sağlıklı, güvenilir ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan sürekli erişebilmeleri sürecinde gıda güvenliği ve güvencesi önemlidir. Burada gıda güvencesi; bulunabilirlik, ulaşılabilirlik, kullanılabilirlik ve kararlılık boyutlarıyla ifade edilmektedir. Bu çalışmada temel tahıl ürünleri olarak buğday ve mısırdaki arz ve talep yeterliliği ve özellikle salgın sürecinde olası durumu tartışılmıştır. Araştırmada, Türkiye’de gıda güvencesinin sağlanmasında, buğday ve mısır ürünlerinin bulunabilirliği boyutunda artan nüfus ve pandemi karşısında üretimin dalgalı bir yapı izlediği ve perakende satışında fiyat artışlarının olduğu görülmüştür. Kaliteli buğdaya olan talep nedeniyle ithalatın yapılması sonucu buğday ürününün kendine yeterlilik derecesi bakımından risk oluşturabileceği ifade edilebilir. Türkiye mısır ürününde kendine yetemeyen ülke konumundadır. Mısırdaki arzı yurtiçi üretimle karşılanamamakta ve ithalat devam etmektedir. Diğer yandan ülkemizin gıda güvencesinin temel sorunu, gıdaya ulaşılabilirlik boyutunda yaşanmaktadır. Türkiye’de gelir dağılımının adaletli olmadığı, yoksulluk başta olmak üzere, gelir dağılımındaki eşitsizlik, artan tarımsal girdi ve gıda fiyatları hububat ürünlerine erişimi bu süreçte olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle gıda güvenliğinin sağlanması için yurtiçi kaliteli üretimin artması, üreticilerin ve üretimin sürdürülebilirliğinin desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Gıda güvenliği, güvence, etik beslenme, buğday, mısır, pandemi.

--

Summary: Food safety and security is important in the process of continuous physical and economic access to sufficient, healthy, reliable and nutritious food in order to meet the nutritional needs, food priorities that people need to live an active, and healthy life at all times. Here, food security is expressed in terms of availability, accessibility, usability and stability. In this study, the sufficient of supply and demand for wheat and corn as basic grain products and its possible situation especially during the epidemic process are discussed. In the study, in ensuring food security in Turkey, wheat and maize production in the face of increasing population and the availability of the pandemic in size and wavy structure was found to be followed by the price increase in retail sales. It can be stated that as a result of the import due to the demand for quality wheat. Wheat may pose a risk in terms of the self-sufficiency degree of the product. Turkey is the country that cannot be self-sufficient in maize products. Its supply cannot be met by domestic production in maize and imports continue. On the other hand, the main problem of our country’s food security is experienced in terms of accessibility to food. In Turkey, it is not equitable income distribution, especially poverty, inequality in income distribution, increasing access to agricultural inputs and

^aProf. Dr., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı ✉ egunes@agri.ankara.edu.tr

^bLisansüstü Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Gönderim Tarihi: 26.08.2020 • Kabul Tarihi: 30.09.2020

food prices have negatively affected cereal production in this process. Therefore, in order to ensure food safety, it is necessary to increase domestic quality production and to support the sustainability of producers and production.

Keywords: Food safety, security, ethics, nutrition, wheat, maize, pandemic.

GİRİŞ

Toplumun temel ihtiyaçları içerisinde, yeterli miktarda besleyici kaliteye sahip gıda ihtiyacının temini ilk sırayı almaktadır. Bu süreçte artan nüfusun en önemli sorununu, beslenme ve özellikle de nitelikli beslenme oluşturmaktadır. Üretim kaynakları ve talep ekseninde insanların beslenmesi ve buna yönelik politikalar stratejik bir konu haline gelmektedir. Gıda kaynaklarının dengesiz dağılımı nedeniyle tüm dünya nüfusunun yeteri miktar ve kalitede gıdaya ulaşması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle gıda güvenliği ve güvencesi, küresel çapta tüm dünyayı ilgilendiren ve etkileyen stratejik bir konu olarak görülmektedir (1).

Günümüzde sağlıklı beraber gıda güvencesinin sağlanması, ulusların öncelik verdiği konuların başındadır. Toplumların sağlıklı ve güçlü olarak yaşamlarını sürdürmesinde, ekonomik ve sosyal yönden gelişmesinde, refah düzeylerinin artmasında, huzur ve güvence altında varlığını devam ettirmesinde, yeterli, dengeli ve güvenli gıda yani gıda güvencesinin temin edilmesi öncelikli konudur (2). Gıda arzının yeterince sağlanamaması ya da gıda talebinin karşılanamaması, Türkiye gibi birçok ülkeyi tehdit eden bir konuma gelmiştir. Bu nedenle gıda güvencesinin, vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu ve üzerinde durularak çözülmesi gereken problemlerin başında geldiğini, ulusal ve uluslararası birçok örgüt ve kuruluş dile getirmekte ve aksiyon planları oluşturmaktadır.

FAO tarafından 2019 yılında yayınlanan “Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu” raporuna göre, küresel nüfus sürekli artmakta ve insanlar kırsaldan kentlere doğru göçü tercih etmektedirler. Dünya Bankası 2018 yılı verilerine göre, dünya nüfusunun 7,5 milyar olduğu ve projeksiyonlarla bunun 2020 yılında 8,3 milyara, 2030 yılında ise 9,6 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (3). Diğer yandan Dünyada 820 milyondan fazla insan hâlen açlık çekmektedir ve bu durum, FAO’nun 2030 yılına kadar “açlığa son” amacına ulaşmanın ne kadar güç olduğunu gözler önüne sermektedir (4). Son dönemde artan pandemi ile de üretimin ve ticaretin önündeki sorunların, kısa vadede çözümüne yönelik zorlukları da ortaya çıkarmaktadır.

Diğer yandan Türkiye’de toplam 37 milyon ha tarım alanında tarla tarımına ayrılan alanın %57,37’sinde hububat üretimi yapılmakta ve bu alandaki üretim yaklaşık 33 milyon tona ulaşmaktadır. Üretimin yaklaşık %59,75’i buğday ve %17,03’ü mısırdan oluşmaktadır. Toplam 33 milyon tonluk hububat üretiminin %48,25’inin insan tüketiminde değerlendirildiği ve bu tüketimin yaklaşık %91,11’ini buğday, %7,38’ini de mısır oluşturmaktadır (5). Türkiye’de ekilen hububat alanı ve üretim miktarı birlikte değerlendirildiğinde, tarım sektörü içerisinde hububatın vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu görülmektedir. Hububat ürünleri üretimi içerisinde buğday ve mısır ön plana çıkmakta ve bu ürünlerin insan tüketiminde yüksek oranda kullandığı görülmektedir. Ayrıca hububat ürünleri, insanların beslenmesinde temel gıda maddesi olması yanında hayvan yemi olarak kullanılması, üreticilere ekonomik getiri sağlaması ve gıda sanayi kuruluşlarına ham madde temini yönlerinden de büyük öneme sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de hububat sektörünü gıda güvencesi açısından ve özellikle buğday ve mısır örnekleri üzerinden resmi verilerle ortaya konularak güncel küresel gelişmelerle irdelemektir. Bu ürünlerin arz yeterliliğinin değerlendirilmesi ve olası sorunlara yönelik önlemlerin tartışılması, gıda güvencesi ve tarımsal sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Bu kapsamda ürünlerin üretim miktarları, ekilen alan, verim, ihracat ve ithalat miktarı, kişi başına tüketimi, yeterlilik dereceleri, beslenme ve tüketim yönüyle nüfus ve gelir dağılımı, gıda fiyat artışı, açlık/yoksulluk gibi gıda güvencesi göstergeleriyle çarpıcı olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada ulusal ve uluslararası resmi istatistik kaynakları yanında bilimsel kaynak ve raporlardan yararlanılarak öneriler geliştirilmiştir.

KÜRESEL YÖNDEN GIDA GÜVENLİĞİ/GÜVENCESİ VE HUBUBAT SEKTÖRÜ YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Gıda güvenliği ve güvencesi kavram olarak 1970'lerde ortaya çıkmış olsa da giderek artan nüfusun beslenmesi konusu, çok daha öncesinde küresel anlamda önemli bir konu ve çalışma alanı olarak görülmüştür. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, 2030 yılına kadar açlıkla mücadele ve yetersiz beslenmenin sona erdirmesini, başta çocuklar olmak üzere tüm insanların yıl boyunca yeterli besine sahip olmasını hedeflemektedir. FAO tarafından 2019 yılında "Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu" adlı yayınlanan raporda, yetersiz beslenme yaygınlığındaki onlarca yıldır yaşanan düşüşün sona erdiğini ve açlığın yavaş yavaş yükselmekte olduğu belirtilmiştir.

Dünyada yetersiz beslenen insanların toplam sayısının 2015 yılından itibaren yavaş olarak artmakta olduğu, 2018 yılında yaklaşık 821 milyondan fazla sayıya ulaştığı Çizelge 1'de görülmektedir. Yani yaklaşık olarak dünyadaki her dokuz insandan birinin açlık çektiği ifade edilmektedir.

Çizelge 1: Dünyada Yetersiz Beslenmenin Yaygınlığı (%) (4).

KİTALAR	YILLAR					
	2005	2010	2015	2016	2017	2018
DÜNYA	14,5	11,8	10,6	10,7	10,8	10,8
AFRİKA	21,2	19,1	18,3	19,2	19,8	19,9
Kuzey Afrika	6,2	5	6,9	7	7	7,1
Sahra Altı Afrika	24,3	21,7	20,9	22	22,7	22,8
Doğu Afrika	34,3	31,2	29,9	31	30,8	30,8
Orta Afrika	32,4	27,8	24,7	25,9	26,4	26,5
Güney Afrika	6,5	7,1	7,8	8,5	8,3	8
Batı Afrika	12,3	10,4	11,4	12,4	14,4	14,7
ASYA	17,4	13,6	11,7	11,5	11,4	11,3
Orta Asya	11,1	7,3	5,5	5,5	5,7	5,7
Doğu Asya	14,1	11,2	8,4	8,4	8,4	8,3
Güneydoğu Asya	18,5	12,7	9,8	9,6	9,4	9,2
Güney Asya	21,5	17,2	15,7	15,1	14,8	14,7
Batı Asya	9,4	8,6	11,2	11,6	12,2	12,4
KARAYİPLER VE LATİN AMERİKA	9,1	6,8	6,2	6,3	6,5	6,5
Karayıpler	23,3	19,8	18,3	18	18	18,4
Latin Amerika	8,1	5,9	5,3	5,5	5,7	5,7
Orta Amerika	8,4	7,2	6,3	6,1	6,1	6,1
Güney Amerika	7,9	5,3	4,9	5,3	5,5	5,5
OKYANUSYA	5,5	5,2	5,9	6	6,1	6,2
KUZAY AMERİKA VE AVRUPA	< 2,5	< 2,5	< 2,5	< 2,5	< 2,5	< 2,5

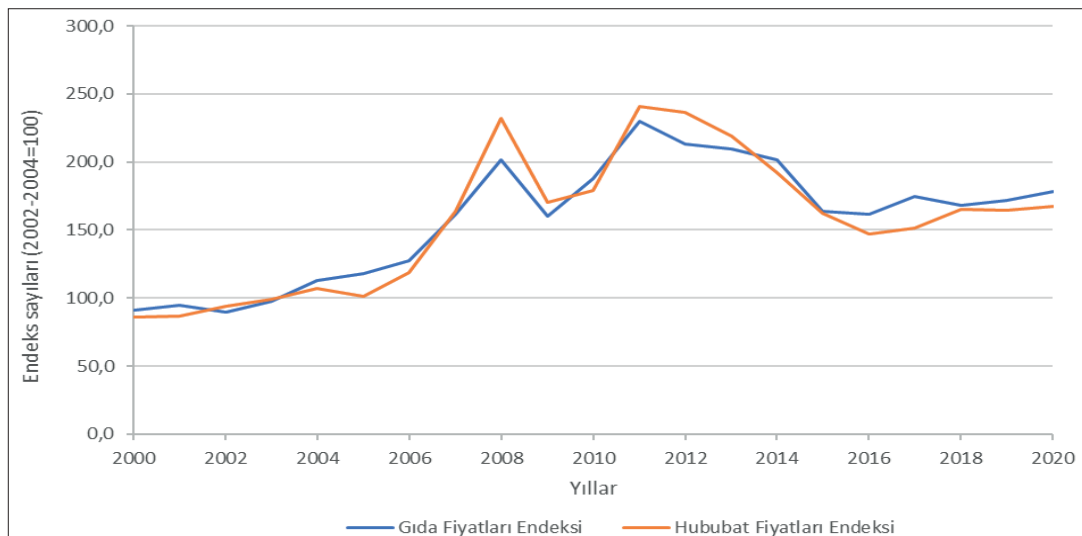
Genel olarak yetersiz beslenme düzeyi %14,5 oranından %10,8'e azalırken, Dünya'da Kuzey, Güney ve Batı Afrika'da bu oran maalesef artmaktadır. Asya ülkelerindeki azalma, Dünya ortalaması üzerindedir ve bu ülkelerdeki zenginleşme yoluyla yetersiz beslenmede mücadele olumlu sonuçlar vermektedir. Benzer şekilde diğer ülkeler ve kıtalarda da yürütülen çalışmalarla yeterli beslenmede olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Yetersiz beslenmenin yaygınlığıyla ölçülen açlık eğilimi, dünya genelinde son 10-20 yıldır istikrarlı bir düşüş göstermekle birlikte, 2015'te bu durum tersine dönmüştür. 2018 yılında dünyada 820 milyondan fazla insanın açlık çekmesi, 2030 yılına kadar "açlığa son" hedefine ulaşmanın ne kadar güç olduğunu göstermektedir.

Küresel olarak etkili olan iklim değişikliği, ekonomik krizler ve nihayetinde mevcut salgın durumu göz önüne alındığında, türlü önlemlere karşın sorunun çözümünün zor olacağı tahmin edilmektedir. Diğer yandan gıda güvencesizliğinin temelinde, gıda üretimi ve tüketimindeki dengesizliğinin de yattığı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle tek başına üretimin artırılmasına dönük politika ve uygulamalar yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Buradan gıda üretiminin belirli bölgelerde yoğunlaşmasının sorunu daha da derinleştirdiği de ifade edilmektedir (6). Bu nedenle çözümün paylaşım ve kollektif anlayışı esas alan gıda egemenliği ve aile çiftçiliği kapsamında aranması gereklidir. Nitekim aslında dünyada herkes için yeterli gıdaya karşılık gelecek üretimin olduğu FAO raporlarında belirtilmektedir. Dünyada gıda üretiminin nüfustan daha hızlı arttığı bir gerçektir. Son 50 yılda dünya nüfusu 2 kat artarken gıda üretimi 3 kat artmıştır. Bunun gibi 1961-2013 döneminde kişi başına düşen günlük ortalama enerji miktarı 2.200 kcal'den 2.917 kcal'ye yükselmiştir (7). Bu nedenle gıda güvencesizliğinde dünyanın farklı bölgelerinde kişi başına tüketimin farklı olduğu sonucuna varılabilir. Bu kapsamda; satın alma gücü eksikliği, sosyal koruma programlarının yetersizliği ve fiziksel erişimin zorluğu gibi faktörlerden söz edilmektedir (8,9). Dolayısıyla gıda güvencesizliğinin sadece arz yönlü bir sorun olmadığı, gıda erişebilirliği boyutunun sağlanamamasından da kaynaklanabileceği anlaşılmaktadır.

Gıda güvencesi konusu gıda fiyatları ve hububat fiyat endeksleri yardımıyla da açıklanmalıdır (Şekil 1). Buna göre özellikle 2007 ve 2008 yıllarında gıda krizinin etkileri ile gıda ve hububat fiyatlarındaki artışın ortaya çıktığı görülebilir. 2006-2008 gıda krizi döneminde, gıda fiyatları uzun dönem ortalamalarının %50 üzerine çıkmıştır. Hububat fiyatları ise 2006-2008 döneminde uzun dönem ortalamalarının %70 üzerinde oluşmuştur. 2011 yılı gıda ve hububat fiyatları endeksleri, 2009-2010 yılındaki düşüştü sonra 2002-2004 döneminde gerçekleşenin iki katından daha yüksek fiyatlara ulaşmıştır. 2011 yılından sonra fiyatlarda düşüş görülse de 2017 yılında tekrar artış eğilimindedir. Dünyada yetersiz beslenmenin 2015 yılından itibaren düzenli ve istikrarlı artış göstermesini tetikleyen sebebin, yaşanan küresel finans krizi ve gıda fiyatları krizi sonrasında fiyat endeksinin düşüş eğilimindeki sürekliliğin bozulması ve 2016 Mart ayı itibarıyla yükselişe geçmesi olduğu düşünülmektedir. 2019 yılı gıda fiyatları ve hububat fiyatları endeksleri (2002-2004 baz alındığında) sırasıyla 171 ve 164 düzeylerine ulaşmıştır. 2020 yılı ilk üç ortalama gıda fiyatları endeksi 178, hububat fiyatları endeksi ise 167 seviyesindedir. 2006-2008 döneminde yaşanan küresel finans ve gıda fiyatı krizi, bazı ülkelerde işsizlik, ekonomik istikrarsızlık ve yoksulluğu artırırken, gelir dağılımının özellikle yoksullar aleyhine bozulmasına yol açmıştır (21). Gıda krizi tüm gelir gruplarında önemli yoksullaşma yaratırken, en yoksul kesimlerin gıdaya erişimini olumsuz yönde etkilemiştir (11).

Şekil 1: Dünya Gıda Fiyatları ve Hububat Fiyatları Endeksi, (2002-2004=100) (12).

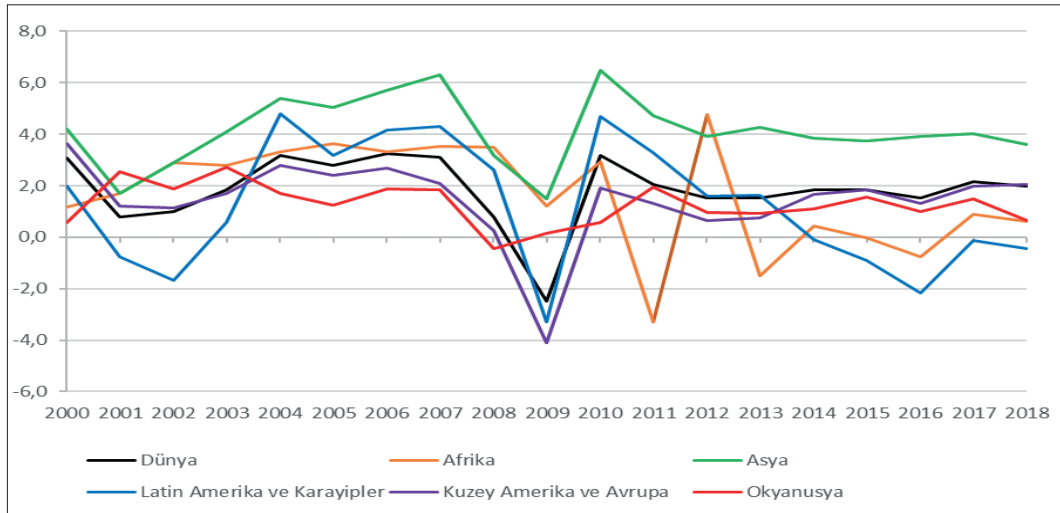

*2020 ilk 3 aylık veriler dikkate alınarak hesaplanmıştır.

2006-2008 krizindeki ortalama gıda ve hububat fiyat endekslerinin günümüze kadar düşüş ve artış göstermesi sonucunda 2019 yılı fiyat endekslerine yakın değerlere sahip olduğu şekilde görülmektedir (Şekil 1). Son dönemlerde gerçekleşen Covid-19 salgını nedeniyle FAO tarafından tarımsal üretimde, tedarik zincirinde ve gıdaya erişimde kısa vadede arz ve talep yönlü şoklar olacağını ve bu şokların uzun vadede gıda krizine neden olabileceği ifade edilmektedir (4).

Son zamanlarda açlığı ve kötü beslenmeyi sona erdirmeye çalışmalarının önünü kesen ana faktör, 2006-2008 döneminde gıda fiyatları krizinin yaşanması, 2008-2009 yıllarında küresel ekonomik gerileme sonrası 2011 yılından gıda fiyatlarının iki katına çıkması sonucu birçok ülkenin eşit hızda ekonomik toparlanmayı yeterince gerçekleştirmediğinden kaynaklandığı söylenmektedir (Şekil 2). Özellikle gıda güvensizliğinin ve kötü beslenmenin en üst seviyelerde görüldüğü bölgelerde, kişi başına düşen reel GSYİH artışı bu eşitsizlik sebebiyle olumsuz etkilenmiştir. Alt bölgelerde ise durum daha kötüdür. Geçen süreçte ortalama kişi başına düşen reel GSYİH artışı yedi alt bölgede gerilemiş, beşinde ise negatif büyüme kaydedilmiştir. 2018 verilerine göre beş alt bölgede yaklaşık 263 milyon yetersiz beslenen insanın olduğu rapor edilmiştir (4).

Şekil 2: Kişi Başına Düşen Reel GSYİH Artışının Yıllık Oranı (Sabit 2015 Fiyatıyla) (13).

Yaşanılan ekonomik ve finansal krizler, dünya çapında önce gıda fiyatlarının artması, sonrasında hane halkı gelirlerin görece azalmasına neden olarak açlık ve gıda güvensizliği yaşayan insanların sayısının artmasına yol açmıştır. Genel olarak dünya ekonomisine bakıldığında, son dönemlerde özellikle ekonomik büyümenin ortaya çıkan sorunlardan negatif düzeyde oluşu, ülkelerin kendine yeterliğe önem verdikleri bir süreci ortaya çıkarmıştır. Yaşanılan krizler, küresel gıda güvensizliğinin dünyada meydana gelen tarımsal ya da ekonomik krizlerden ne kadar hızlı ve kötü etkiye sahip olduğu görülmektedir. Sonuçta, satın alma gücünde gerileme ve buna bağlı olarak gıdaya ulaşım olumsuz etkilenmektedir. Gıdaya yönelik bilgi kirliliği, taklit ve tağşiş gibi etik dışı uygulamalara da sıklıkla rastlanılmakta, yasal önlemlerin makro bazda alınması zorunluluğu doğmaktadır. Mevcut gelişmelerin gıdaya ulaşılabilirlikte sorunlar ortaya çıkardığını söylemek gerekmektedir.

Hububat Sektörü ve Küresel Piyasalardaki Gelişmeler

Dünya hububat piyasasındaki gelişmelere; tahıl arz ve talep raporu yanında, hububat pazarına ilişkin güncel bilgiler ve aylık olarak yayınlanan ülke/bölge durum raporlarındaki veri ve bilgilerin incelenmesi sonucu ortaya konulmuş, 2019 yılında dünya hububat üretim ve tüketim yapısı Çizelge 2'de verilmiştir. Buna göre 2018 yılı küresel üretimi yaklaşık 64,6 (%2,4) milyon ton artarak 2019 yılında 2721 milyon tona ulaşmıştır.

Bu artışın sebebi, Avrupa Birliği ve Rusya Federasyonu'nda mısır üretimi için beklenenden daha yüksek verim tahminlerine dayanmaktadır. 2019 yılında dünyada tahıl üretimi, Batı Afrika ve Ukrayna'da öngörülen verimden daha yüksek rakamlar sebebiyle son bir yılda 36,3 milyon artarak, 1445 milyon tona ulaşmıştır. Küresel buğday üretimine ilişkin tahmin, 2018 yılı üretiminin 30,9 milyon üzerinde ve 2016 yılında kaydedilen rekor 765 milyon tonun sadece biraz altında bir seviyeye ulaşmıştır (20).

Çizelge 2: Dünya Hububat Piyasası Göstergeleri (20).

Hububat Piyasası Kriterleri	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19 Tahmini	2019/20 Beklenen		Değişim
					5.03.2020	2.04.2020	2019/20 2018/19 %
Milyon ton							
Üretim	2589,4	2668,9	2703,9	2656	2719,4	2720,6	2,4
Kullanım	2555,9	2620,5	2657,2	2689	2721	2721,5	1,2
Ticaret	393,1	406,7	422,6	410,6	420,2	420,2	2,3
Nihai Stoklar	798,9	845,6	885,9	869,4	865,7	861,1	-0,9
Dünya Stok Kullanım Oranı (%)	30,5	31,8	32,9	31,9	30,9	30,7	-3,9

FAO'ya göre 2020 Dünya buğday üretiminin 763 milyon tona ulaşacağı, Avrupa Birliği, Ukrayna ve Amerika Birleşik Devletlerinde daha düşük buğday üretimi beklenmektedir. Bu düşüşlerin, Rusya Federasyonu, Hindistan ve Pakistan'da beklenen üretim kazançları ile telafi edilmesi açıklanmaktadır. Ancak Hindistan ve Pakistan'da görülen haşere istilası ve son zamanlardaki mevsimsel olmayan çökelteler, üretim artışlarını azaltabilecektir. Güney Afrika, Arjantin ve Brezilya'da, öncelikle ortalamanın üzerinde mısır ekimleri nedeniyle, bir önceki yılın seviyelerine benzer büyüklükte hasat olabileceği beklenmektedir. Güney Afrika'da, mısır üretiminin kuraklığın azaltılmış 2019 seviyesinden güçlü bir şekilde toparlanması, 15 milyon tonu aşması ve rekor seviyedeki en yüksek ikinci seviyeyi temsil etmesi beklenmektedir. Uluslararası mısır fiyatlarındaki son zamanlarda yaşanan Covid-19 salgının etkilerini yansıtan düşüş, ekim kararlarını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir (14)

Dünya hububat kullanım tahmininin 2019/2020 döneminde %1,2 oranında artması beklenmekte ve 2.722 milyon tona ulaşacağı hesaplanmaktadır. FAO'nun 2019/2020 dönemi dünya hububat stokları için tahmini ise 2017/2018 dönemine göre önce mart ayında neredeyse 4 milyon ton, nisan ayında ise 8 milyon ton azalarak marjinal olarak %0,9 oranında düşeceği yönündedir. Hububat stoklarındaki bu öngörülen düşüşün bir sonucu olarak, hububat kullanımındaki artışın yanı sıra, küresel tahıl stoklarının kullanım oranı %30,7'ye gerilemiştir. 2019/2020 dönemi tahmini küresel hububat stoklarının kullanım oranı, son dört yılın en düşük seviyesindedir (14,15). Bu durumun pandemi ile daha fazla sorun oluşturacağı ifade edilebilir ve özellikle ticarete sorunların artabileceği belirtilebilir. Sürece önemli tahıl üretiminde bulunan ve dış ticarete söz sahibi olan ülkelerin politik kararlarının etkili olacağı düşünülmektedir.

Dünya hububat üretiminin 2,7 milyar ton ile 2017/2018 döneminde son 17 yılın en üst seviyesine ulaştığı görülmektedir. Hububat üretiminde yıllar itibariyle artış söz konusu iken 2009/2010 dönemi ve 2015/2016 dönemlerinde üretim miktarı azalmıştır. Tüketim ise yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir (Çizelge 3). 2018/2019 döneminde, üretimdeki düşüş ve tüketimde yıldan yıla görülen düzenli artışın devam etmesi, küresel kapanış stoklarında geçen sezona kıyasla %2,9 oranında azalışa sebep olmuştur. Buna rağmen yüksek üretim ve başlangıç stokları neticesinde kapanış stokları yine de ikinci en büyük seviyesindedir.

Çizelge 3: Dünyada Üretimden Tüketime Hububat Verileri (Milyon ton) (16).

Yıllar	Üretim	Tüketim	İhracat	İthalat	Başlangıç Stokları	Kapanış Stokları
2000/2001	1857,72	1892,28	233,88	235,54	676,81	644,44
2001/2002	1907,67	1933,20	242,37	243,82	644,44	613,69
2002/2003	1831,73	1929,55	238,12	241,83	613,69	523,09
2003/2004	1888,83	1963,26	239,76	239,21	523,09	445,90
2004/2005	2068,09	2015,99	246,99	240,31	445,88	498,34
2005/2006	2047,77	2032,54	247,27	240,41	498,34	498,44
2006/2007	2022,21	2064,56	257,89	257,60	498,44	462,85
2007/2008	2135,78	2131,62	272,20	275,14	462,85	472,24
2008/2009	2301,95	2205,14	284,95	278,16	472,24	553,06
2009/2010	2271,30	2237,23	279,41	275,69	553,06	587,08
2010/2011	2264,47	2280,63	289,87	287,13	587,08	568,91
2011/2012	2361,96	2328,53	322,48	317,43	568,91	598,31
2012/2013	2321,41	2338,93	318,16	312,21	598,31	591,33
2013/2014	2559,69	2451,16	364,19	356,48	591,41	670,47
2014/2015	2611,48	2516,24	376,91	371,50	670,47	762,26
2015/2016	2586,98	2554,01	392,69	389,82	762,26	790,03
2016/2017	2664,20	2617,39	405,13	403,11	790,03	833,18
2017/2018	2703,80	2655,28	421,24	414,92	833,18	873,79
2018/2019	2655,01	2683,36	412,08	412,09	873,79	848,71

Çalışmaya konu olan iki temel tahıl ürününden birisi olan buğdayda, dünya üretimi ve başlıca üretici ülkeler çizelge 4'de gösterilmiştir. Buğday üretiminde ilk sırayı 2018/2019 döneminde %18,71 oranında AB Ülkeleri alırken, sonra sırasıyla %17,97 oranında Çin, %13,65 oranında Hindistan ve %9,80 oranında Rusya gelmektedir. Hindistan, ABD, Kanada ve Arjantin'de bir önceki yıla göre buğday üretimi artarken AB, Çin, Rusya, Pakistan, Ukrayna ve Türkiye'de üretim düşüş göstermiştir. AB, Çin ve Ukrayna'daki üretim azalışının, 2018/19 dünya buğday üretiminde son dört dönemimin en düşük değeri olmasında etkili olabileceği öngörülmektedir. 2018/19 dönemi dünya buğday üretiminin %60,13'ü AB Ülkeleri, Çin, Hindistan ve Rusya tarafından sağlanmaktadır. Türkiye ise 19 milyon ton ile %2,60 oranında paya sahiptir.

Çizelge 4: Dünya Buğday Üretimi ve Başlıca Üretici Ülkeler (milyon ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	Üretim	%	Üretim	%	Üretim	%	Üretim	%
AB	160,48	21,74	145,37	19,22	151,13	19,83	136,86	18,71
Çin	132,64	17,97	133,27	17,62	134,33	17,62	131,43	17,97
Hindistan	86,53	11,72	87,00	11,50	98,51	12,92	99,87	13,65
Rusya	61,04	8,27	72,53	9,59	85,17	11,17	71,69	9,80
ABD	56,12	7,60	62,83	8,31	47,38	6,22	51,31	7,01
Kanada	27,65	3,75	32,14	4,25	30,38	3,99	32,20	4,40
Pakistan	25,09	3,40	25,63	3,39	26,60	3,49	25,10	3,43
Ukrayna	27,27	3,69	26,79	3,54	26,98	3,54	25,06	3,43
Arjantin	11,30	1,53	18,40	2,43	18,50	2,43	19,50	2,67
Türkiye	19,50	2,64	17,25	2,28	21,00	2,75	19,00	2,60
Avustralya	22,28	3,02	31,82	4,21	20,94	2,75	17,30	2,36
Diğer Ülkeler	108,25	14,67	103,25	13,65	101,36	13,30	102,15	13,97
DÜNYA TOPLAMI	738,14	100,00	756,28	100,00	762,28	100,00	731,46	100,00

Dünya buğday stokları içinde 2018/2019 dönemi itibariyle en yüksek buğday stokuna %50,26 oranı ile Çin sahiptir (Çizelge 5). Bunu %10,57 oranı ile ABD takip etmektedir. 2018/2019 sezon sonu buğday stoklarında, Çin, Hindistan ve Türkiye’de yükselme görülürken, ABD, AB Ülkeler, Rusya, İran ve Kanada’da düşüş görülmektedir. 2018/2019 döneminde üretimdeki düşüş ve ürün kullanımındaki artışa bağlı olarak yılsonu dünya buğday stoklarında yaklaşık 5 milyon tonluk bir düşüş yaşanmıştır. Stok-kullanım oranında gerileme yaşanması sonucu dünya fiyatlarının özellikle pandemi ile de birlikte yükselme eğilimine geçeceği tahmin edilmektedir.

Çizelge 5: Dünya ve Çeşitli Ülkelerde Buğday Stok Durumu (Milyon Ton)*(17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	Stok	%	Stok	%	Stok	%	Stok	%
Çin	97,00	39,60	114,93	43,73	131,20	46,25	139,77	50,26
ABD	26,55	10,84	32,13	12,23	29,91	10,54	29,39	10,57
Hindistan	14,54	5,94	9,80	3,73	13,23	4,66	16,99	6,11
AB	15,49	6,32	10,72	4,08	13,89	4,89	10,50	3,78
Rusya	5,60	2,29	10,82	4,12	12,03	4,24	7,82	2,81
İran	11,17	4,56	10,42	3,96	8,07	2,84	6,24	2,24
Kanada	5,18	2,11	6,93	2,64	6,73	2,37	6,04	2,17
Türkiye	3,10	1,27	1,29	0,49	3,64	1,28	3,85	1,39
Diğer Ülkeler	66,33	27,08	65,75	25,02	65,01	22,92	57,51	20,68
DÜNYA TOPLAMI	244,95	100,00	262,79	100,00	283,69	100,00	278,10	100,00

*Stok miktarları, sezon kapanış miktarlarını göstermektedir.

Dünya buğday tüketimi ve başlıca tüketici ülkelerin son yıllardaki durumu çizelge 6’da verilmiştir. 2018/2019 dönemi itibariyle, %16,96 oranı ile Çin buğday tüketiminde ilk sırada yer almaktadır. Bunu %16,65 oranı ile AB ülkeleri ve %12,97 oranı ile de Hindistan takip etmektedir. Küresel buğday tüketimi AB ülkeleri, Rusya ve Ukrayna’da azalırken, Çin, ABD, Mısır ve Türkiye’de artmaktadır.

Çizelge 6: Dünya Buğday Tüketimi ve Başlıca Tüketici Ülkeler (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	Tüketim	%	Tüketim	%	Tüketim	%	Tüketim	%
Çin	117,50	16,41	119,00	16,12	121,00	16,31	125,00	16,96
AB	129,85	18,14	128,00	17,33	130,40	17,57	122,70	16,65
Hindistan	88,55	12,37	97,23	13,17	95,68	12,89	95,63	12,97
Rusya	37,00	5,17	40,00	5,42	43,00	5,80	40,50	5,49
ABD	31,94	4,46	31,87	4,32	29,25	3,94	30,02	4,07
Pakistan	24,40	3,41	24,50	3,32	25,00	3,37	25,30	3,43
Mısır	19,20	2,68	19,40	2,63	19,80	2,67	20,10	2,73
Türkiye	18,00	2,51	17,40	2,36	18,50	2,49	18,80	2,55
Ukrayna	12,20	1,70	10,30	1,39	9,80	1,32	8,80	1,19
Brezilya	11,10	1,55	12,20	1,65	12,00	1,62	12,10	1,64
Özbekistan	9,35	1,31	9,30	1,26	9,70	1,31	9,60	1,30
Diğer Ülkeler	216,87	30,29	229,24	31,04	227,85	30,71	228,50	31,00
DÜNYA TOPLAM	715,96	100,00	738,44	100,00	741,98	100,00	737,05	100,00

Dünya buğday ticareti ve başlıca ihracatçı ülkeler arasında Rusya söz sahibi ülke durumundadır (Çizelge 7). Rusya dünya buğday ihracatında 2018/19 döneminde %20,44'lık bir oranla birinci sırada yer almaktadır. ABD, Kanada ve AB ülkeleri sırasıyla %14,86, %13,96 ve %13,29 oranları ile takip etmektedir. Çizelge 6'da verilen ilk beş ihracatçı ülke, toplam dünya buğday ihracatının yaklaşık %71,6'sını oluşturmaktadır. 2018/2019 döneminde ihracatçılara bakıldığında, buğday ihracatı Rusya, Ukrayna ve AB ülkelerinde azalırken; ABD, Kazakistan ve Kanada'da artmıştır.

Çizelge 7: Dünya Buğday İhracatı ve Başlıca İhracatçı Ülkeler (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	İhracat	%	İhracat	%	İhracat	%	İhracat	%
Rusya	25,55	14,87	27,82	15,25	41,43	22,52	35,84	20,44
ABD	21,82	12,70	29,32	16,07	23,23	12,62	26,07	14,86
Kanada	22,10	12,87	20,30	11,13	22,02	11,97	24,48	13,96
AB	34,76	20,24	27,44	15,04	23,38	12,71	23,31	13,29
Ukrayna	17,43	10,15	18,11	9,93	17,78	9,66	16,02	9,13
Türkiye	5,61	3,26	6,18	3,39	6,22	3,38	6,22	3,54
Diğer Ülkeler	44,48	25,90	53,29	29,21	49,95	27,15	43,44	24,77
DÜNYA TOPLAM	171,74	100,00	182,44	100,00	184,00	100,00	175,37	100,00

Dünya buğday ithalatı ve önemli ithalatçı ülkeler içinde de Mısır, Endonezya, Filipinler, Cezayir ve Brezilya ön sıradadır (Çizelge 8). Bu ülkeler dünya ithalatının yaklaşık %26'lık kısmını oluşturmaktadır. Türkiye ise 6,4 milyon ton ithal buğday ile %3,70 oranında paya sahiptir. 2018/2019 döneminde ithalatçılarına bakıldığında, buğday ithalatı Mısır, Cezayir, AB ülkeleri, Japonya, Meksika ve ABD'de azalırken; Endonezya, Filipinler, Brezilya, Türkiye ve Afganistan'da artmıştır.

Çizelge 8: Dünya Buğday İthalatı ve Başlıca İthalatçı Ülkeler (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	İthalat	%	İthalat	%	İthalat	%	İthalat	%
Mısır	11,93	6,94	11,18	6,13	12,41	6,74	12,35	7,04
Endonezya	10,05	5,85	10,19	5,59	10,76	5,85	10,93	6,23
Filipinler	4,92	2,86	5,71	3,13	6,06	3,29	7,55	4,30
Cezayir	8,15	4,75	8,41	4,61	8,17	4,44	7,52	4,29
Brezilya	5,92	3,45	7,79	4,27	6,70	3,64	7,44	4,24
Türkiye	3,98	2,32	4,55	2,50	5,92	3,22	6,49	3,70
AB	6,93	4,03	5,30	2,90	5,82	3,17	5,76	3,29
Japonya	5,72	3,33	5,91	3,24	5,88	3,19	5,73	3,27
Meksika	4,81	2,80	5,37	2,94	5,25	2,85	4,86	2,77
ABD	3,06	1,78	3,29	1,81	4,38	2,38	3,50	2,00
Diğer Ülkeler	106,29	61,89	114,74	62,89	112,66	61,23	103,24	58,87
DÜNYA TOPLAM	171,74	100,00	182,44	100,00	184,00	100,00	175,37	100,00

Çalışmada incelenen diğer tahıl ürünü olan mısırdaki üretim ve başlıca üretici ülkeler çizelge 9'da gösterilmiştir. Mısır üretiminde ilk sırayı 2018/2019 döneminde %32,42 oranında ABD alırken, sonra sırasıyla %22,90 oranında Çin ve %8,99 oranında Brezilya gelmektedir. Brezilya, AB Ülkeleri, Ukrayna ve Arjantin'de bir önceki

yıla göre mısır üretimi artarken ABD, Çin, Hindistan ve Kanada'da üretim düşüş göstermiştir. 2018/2019 dönemi dünya mısır üretiminin %55,32'si ABD ve Çin tarafından sağlanmaktadır.

Çizelge 9: Dünya Mısır Üretimi ve Başlıca Üretici Ülkeler (milyon ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	Üretim	%	Üretim	%	Üretim	%	Üretim	%
ABD	345,51	34,04	384,78	34,12	371,10	34,36	364,26	32,42
Çin	264,99	26,10	263,61	23,37	259,07	23,99	257,33	22,90
Brezilya	67,00	6,60	98,50	8,73	82,00	7,59	101,00	8,99
AB	58,75	5,79	61,88	5,49	62,01	5,74	64,36	5,73
Arjantin	29,50	2,90	41,00	3,64	32,00	2,96	51,00	4,54
Ukrayna	23,33	2,30	27,97	2,48	24,12	2,23	35,81	3,19
Hindistan	22,57	2,22	25,90	2,30	28,75	2,66	27,72	2,47
Meksika	25,97	2,56	27,58	2,44	27,57	2,55	27,60	2,46
Kanada	13,68	1,35	13,89	1,23	14,10	1,30	13,89	1,24
Endonezya	10,50	1,03	10,90	0,97	11,90	1,10	12,00	1,07
Güney Afrika	8,21	0,81	17,55	1,56	13,10	1,21	11,82	1,05
Diğer Ülkeler	145,09	14,29	154,28	13,68	154,38	14,29	156,87	13,96
DÜNYA TOPLAM	1015,10	100,00	1127,84	100,00	1080,09	100,00	1123,65	100,00

Dünya mısır stokları dalgalanma göstermiştir. 2018/2019 dönemi itibarıyla en yüksek mısır stokuna %65,53 oranı ile Çin sahip iken, bunu %17,58 oranı ile ABD takip etmektedir (Çizelge 10). 2018/2019 sezon sonu mısır stoklarında, ABD'de yükselme görülürken, Çin, AB ve Brezilya'da düşüş görülmektedir. 2018/19 kullanımındaki artışa bağlı olarak yılsonu dünya mısır stoklarında yaklaşık 20 milyon tonluk bir düşüş yaşanmıştır.

Çizelge 10: Dünya ve Bazı Ülkelerde Mısır Stok Durumu (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	Stok	%	Stok	%	Stok	%	Stok	%
Çin	212,02	67,96	223,02	63,36	222,53	65,14	210,32	65,53
ABD	44,12	14,14	58,25	16,55	54,37	15,92	56,41	17,58
AB	6,93	2,22	7,60	2,16	9,82	2,87	7,76	2,42
Brezilya	6,77	2,17	14,02	3,98	9,28	2,72	5,19	1,62
Meksika	5,16	1,65	5,41	1,54	5,65	1,65	5,09	1,59
Arjantin	1,45	0,46	5,27	1,50	2,41	0,70	2,37	0,74
Kanada	2,45	0,79	2,57	0,73	2,42	0,71	1,98	0,62
Diğer Ülkeler	33,09	10,61	35,82	10,18	35,13	10,28	31,82	9,91
DÜNYA TOPLAM	311,99	100,00	351,96	100,00	341,60	100,00	320,94	100,00

Dünya mısır tüketimi ve dış ticareti çizelge 11, 12 ve 13'de gösterilmiştir. Başlıca mısır tüketici ülkeler içinde % 27,13 oranı ile ABD, %23,94 oranı ile Çin ve %7,69 oranı ile de AB ülkeleri yer almaktadır. Küresel mısır tüketimi ABD'de azalırken, Çin, AB Ülkeleri, Brezilya, Meksika ve Hindistan'da artmaktadır.

Çizelge 11: Dünya Mısır Tüketimi ve Başlıca Tüketici Ülkeler (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	Tüketim	%	Tüketim	%	Tüketim	%	Tüketim	%
ABD	298,85	30,41	313,83	28,55	313,98	28,79	310,47	27,13
Çin	229,00	23,31	255,00	23,44	263,00	24,12	274,00	23,94
AB	73,50	7,48	74,00	6,80	76,50	7,02	88,00	7,69
Brezilya	57,50	5,85	60,50	5,56	63,50	5,82	67,00	5,86
Meksika	37,30	3,80	40,40	3,71	42,50	3,90	44,10	3,85
Hindistan	23,55	2,40	24,90	2,29	26,70	2,45	28,50	2,49
Mısır	14,85	1,51	15,10	1,39	15,90	1,46	16,20	1,42
Japonya	15,20	1,55	15,20	1,40	15,60	1,43	16,00	1,40
Kanada	12,03	1,22	12,95	1,19	13,99	1,28	15,16	1,32
Vietnam	12,20	1,24	13,00	1,19	13,60	1,25	14,20	1,24
Diğer Ülkeler	208,62	21,23	262,99	24,71	245,18	22,48	270,67	23,65
DÜNYA TOPLAM	982,59	100,00	1087,87	100,00	1090,45	100,00	1144,30	100,00

Dünya mısır ihracatında ABD söz sahibidir ve 2018/2019 döneminde %28,62'lik bir oranla ilk sıradadır. Brezilya, Arjantin ve Ukrayna sırasıyla %22,58, %19,13 ve %17,64 oranları ile takip etmektedir. Belirtilen ihracatçı ülkelerin, toplam dünya mısır ihracatı içindeki payı %87,97'dir.

Çizelge 12: Dünya Mısır İhracatı ve Başlıca İhracatçı Ülkeler (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	İhracat	%	İhracat	%	İhracat	%	İhracat	%
ABD	51,06	35,15	55,62	39,10	63,67	41,67	49,19	28,62
Brezilya	35,38	24,36	19,79	13,91	25,12	16,44	38,81	22,58
Arjantin	21,68	14,93	22,95	16,13	24,20	15,84	32,88	19,13
Ukrayna	16,60	11,43	21,33	15,00	18,04	11,80	30,32	17,64
AB	1,95	1,34	2,19	1,54	1,75	1,14	3,63	2,11
Diğer Ülkeler	18,56	12,78	20,37	14,32	20,03	13,11	17,05	9,92
DÜNYA TOPLAM	145,23	100,00	142,26	100,00	152,80	100,00	171,88	100,00

Dünya mısır ithalatı ve önemli ithalatçı ülkelere bakıldığında ise AB Ülkeleri, Meksika, Japonya, Vietnam ve Güney Kore'nin başlarda yer aldığı görülecektir. Bu ülkeler dünya ithalatının yaklaşık %46,4'lik kısmını oluşturmaktadır. Türkiye ise 2,9 milyon ton ithal mısır ile %1,71 oranında paya sahiptir ve ithal edilen mısır miktarı artmaktadır.

Çizelge 13: Dünya Mısır İthalatı ve Başlıca İthalatçı Ülkeler (Milyon Ton) (17).

Ülkeler	2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	İthalat	%	İthalat	%	İthalat	%	İthalat	%
AB	14,01	9,65	14,97	10,53	18,47	12,08	25,21	14,67
Meksika	13,96	9,61	14,61	10,27	16,13	10,56	16,66	9,69
Japonya	15,20	10,47	15,17	10,66	15,67	10,25	16,05	9,34
Vietnam	8,10	5,58	8,50	5,97	9,40	6,15	11,00	6,40
Güney Kore	10,12	6,97	9,22	6,48	10,02	6,56	10,86	6,32
Mısır	8,72	6,01	8,77	6,17	9,46	6,19	9,37	5,45
İran	6,60	4,54	7,80	5,48	8,90	5,82	9,00	5,24
Türkiye	0,56	0,39	1,42	1,00	2,72	1,78	2,93	1,71
Diğer Ülkeler	67,96	46,79	61,79	43,43	62,04	40,60	70,81	41,20
DÜNYA TOPLAM	145,23	100,00	142,26	100,00	152,80	100,00	171,88	100,00

TÜRKİYE'DE GIDA GÜVENLİĞİ/GÜVENCESİ VE HUBUBAT SEKTÖRÜ

Türkiye'de gıda güvenliği ve güvencesi konusu son yıllarda farkında olunan ve önemi artan, fazla sayıda araştırılan konulardan biri haline gelmiştir. Dünya üzerinde gelişmiş ve gelişmemiş ülkeleri etkilediği gibi, Türkiye'yi de birçok nedenlerden dolayı gıda güvencesi konusu etkilemiştir. Hububatın özellikle buğday ve mısır ürünün arz temelli sorunları yanında bu ürünlerin talebinde yaşanan artışlar, nüfus yapısındaki değişimler, gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar ve gelir dağılımındaki dengesizlikler, Türkiye'de gıda güvenliği ve güvencesi ekseninde toplumu tehdit eden konulardan biri haline getirmiştir.

Hububat Sektöründeki Gelişmeler: Üretim, Tüketim ve Ticareti

Hububat ekonomik ve sosyal yaşantıda diğer tarım ürünlerine göre daha büyük bir önem ve ağırlığa sahiptir. Bunda, hububat tarımının insanın temel besin maddesini oluşturmasının önemi büyüktür. Ayrıca hububat ürünlerinin depolanması ve uzun süre saklanabilmesi avantajı da başka bir faktör olarak söylenebilir. 2005-2019 yıllarında Türkiye tarım alanları ve ekilen hububat alanları azalmıştır. 2019 yılında Türkiye'de işlenmekte olan tarım alanının %66,62'sinin hububat ve diğer bitkisel ürünleri alanlarına ayrılmıştır. Bu yılda alanların %14,66'sinin nadas, %3,42'sinin sebze bahçelerine ve %15,26'sinin meyveler, içecek ve baharat bitkilerinden tahsisi söz konusudur. Tarla tarımı içinde %57,37 oranında hububat ürünleri yetiştirilmektedir. Dikkat çeken önemli bir değişim ise nadas alanları belirtilen yıllar içerisinde %31,5 oranında azalmasıdır (5). TÜİK verilerine göre, 2008/2019 yılları içerisinde hububat üretimi yaklaşık %17 oranında artmış olmasına rağmen, en yüksek değere ulaştığı 2015/16 döneminden günümüze kadar bu değer %11,3 oranında düşmüştür. Üretimin en yüksek olduğunu 2015/2016 döneminde, artarak devam eden yurt içi kullanım miktarının düştüğü görülmektedir. Bu düşüşü, bahsedilen dönemde ihracatın ithal edilen miktardan fazla olması ve stoka ayrılan pay miktarıyla açıklanabilmektedir. Dış ticarete son iki dönemde ithal edilen ürününün ihraç ürünlerinden fazla olduğu söylenebilmektedir (14).

Buğday, tarımsal üretimin temelini oluşturmakta, insan ve hayvan beslenmesinin yanı sıra ham madde olarak endüstride kullanımları nedeniyle Türkiye'de ve dünya tarımında ön planda yer alan bir bitkidir. Buğday üretimi Türkiye'nin hemen her bölgesinde yapılmakta, tarla ürünleri içerisinde ekiliş alanı ve üretim miktarı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Hububat ekilen alanın %63,5'i buğday ekim alanına ayrılmıştır. Buğday, toplam hububat üretimi içerisinde yaklaşık %59,75 oranında büyük bir paya sahiptir. Buğday üretim miktarı 2019 yılında bir önceki yıla göre %5 oranında azalarak 19 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Buğday ekim alanları 2005-2019 yılları içerisinde %26 oranında azalmıştır. Ekilen alanın azalması, üretimin aşırı derecede

değişkenlik göstermeyerek sabit kalması artan verim ile açıklanabilmektedir (5). Başta buğday olmak üzere hububat ürünlerinin, ülkemiz için hem ekonomik ve hem de sosyal açıdan taşıdığı önem büyük olmasına rağmen buğday ekim alanlarındaki azalışın en önemli nedeni olarak, üreticinin karlılık düzeyinin düşmesi nedeniyle üretimden uzaklaşması ve daha fazla gelir getiren ürünlere yönelmesi olarak belirtilmektedir (18). Bu durumda, insanların yeterli ve dengeli miktarda gıdaya erişebilmelerinin yani yeterliğin olumsuz yönde etkileneceği ortaya çıkabilmektedir.

Türkiye’de artan nüfusa paralel olarak buğday talebi de artmaktadır. Türkiye, kişi başına yıllık tahıl tüketiminin en yüksek düzeyde olan ülkelerden biridir. Ekmek, bulgur, makarna, irmik, bisküvi, nişasta ve diğer buğdaya dayalı unlu mamuller tüketimi dikkate alındığında ülkemizin buğday tüketimi 19 milyon ton seviyelerindedir. Gerek dünyada ve gerekse ülkemizde özellikle buğday üretiminde herhangi bir nedenle azalma olduğunda gerek ekmek fiyatları veya gerekse undan yapılan gıda maddeleri fiyatları yükselerek doğrudan herkesi etkilemektedir (18).

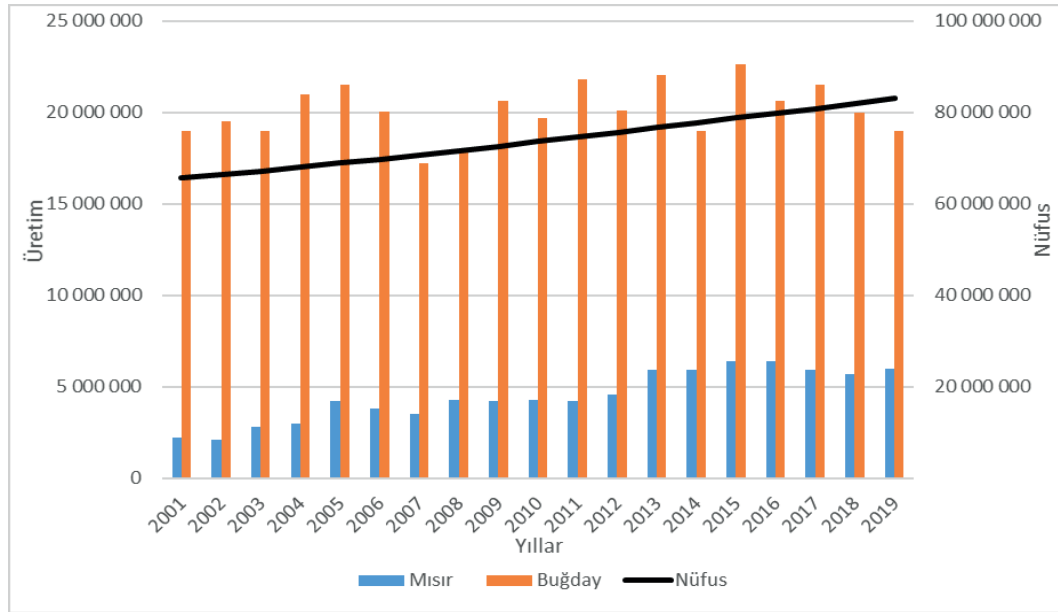
Türkiye hububat üretiminde %17,3 oranında pay alan mısır, buğday ve arpadan sonra üretim miktarı bakımından üçüncü sıradadır. Hububat ekim alanının yaklaşık %6’sı mısır ekilen alanına aittir. 2005-2019 yılları arası mısır ekim alanlarında fazla bir değişim görülmemekte olup, 6-6,8 milyon hektar dolayında değişim göstermiştir. Mısır üretiminin ise yıllar itibariyle arttığı ve 2019 yılında bir önceki döneme göre %5.2 oranında yükseldiği görülmektedir. Üretimin artması düzenli ve istikrarlı verim artışı ile açıklanabilmektedir (5). Verim artışı son yıllarda tohumluk üretiminde sağlanan başarıdan kaynaklanmaktadır. İlk yıllarda az sayıda melez mısır çeşidi ile üretim yapılırken, günümüzde tüm bölgelerin özelliklerine uygun çok sayıda melez mısır çeşidi ile üretim yapılmaktadır (18).

Gıda güvencesinin ilk şartı gıdanın bulunabilir olmasıdır. Gıdanın bulunabilirliği ile ülke nüfusunu besleyebilecek miktarda sürekli ve dengeli gıda arzının olması gerekmektedir (19). Aksi takdirde diğer tüm boyutlar sağlanacak konumda olsa dahi gıda güvencesinin varlığından söz edilememektedir. Gıda malları talebi fiyat ve gelirlere bağlı olarak pek değişmeyip, bir yıldan diğer yıla artış daha çok nüfusa bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Talebi karşılayacak arz ise yurt içi üretimin yanında, net ithalat ve stok değişikliğinden oluşmaktadır (19). Bu bakımdan çalışmada hububatın bulunabilirliğinin değerlendirilmesinde, seçili olan buğday ve mısır ürünlerinin üretim, tüketim, dış ticaret ve nüfus artış rakamları açısından inceleme yapılmıştır.

Gıda güvencesi açısından üretimdeki gelişmelerin en az nüfus artışı düzeylerinde seyretmesi önemlidir. Bu bakımdan, buğday üretim artışının, 2001 yılından itibaren dalgalı seyir izlediği gözlenmektedir (Şekil 2). 2001 yılından sonra bazı yıllarda kuraklığında etkisiyle daralmalar yaşanmış, bu yılda üretilen buğday miktarı 19 milyon ton iken, 2007-2008 yıllarında kuraklık nedeniyle üretim sırasıyla 17.2 ve 17.7 milyon tona gerilemiştir. 2019 yılı verilerine göre 19 milyon ton olan buğday üretim miktarı, 2001 yılındaki seviyelerdedir ve buğday üretimi artan nüfus karşısında dalgalanmalar göstermektedir.

2001 yılından itibaren üretimi artan mısır, 2006-2007 yıllarındaki gerilemeye karşın, 2015-2016 yılında 6.4 milyon ton ile en yüksek değere ulaşmıştır. 2017-2018 yılında ise mısır üretimi tekrar gerilese de 2019 yılında 6 milyon tona ulaşarak, 2001 yılındaki değerini yaklaşık 3 katına çıkarmıştır. 2001’li yıllardan itibaren mısır üretimi artan nüfus karşısında, genel olarak artış gösterse de bazı dönemlerde dalgalanmalar gözlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Yıllara Göre Buğday ve Mısır Üretimi ve Nüfus Değişimi (14).

Türkiye kişi başı buğday tüketimi, 2018-2019 döneminde ortalama 179,4 kg olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 14). Kişi başına buğday tüketimi yıllar itibariyle dalgalanmalar göstermiştir. 2011/2012 döneminden sonra azalan kişi başına buğday tüketiminin günümüzde en düşük seviyelere geldiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında ise kişi başına buğday tüketiminin, gelişmekte olan ülkelerdeki seviyenin gerisinde olduğu izlenecektir. Dünyanın en büyük buğday üreticisi Çin’de kişi başına buğday tüketimi 100 kg’ın altındadır. Aynı şekilde Avrupa ülkelerinde kişi başına ortalama buğday tüketimleri 100 kg’ın altındadır (20).

Çizelge 14: Buğday ve Mısır Kişi Başına Tüketim (kg/yıl) (20).

Dönemler	Buğday kişi başına tüketim (kg/yıl)	Mısır kişi başına tüketim (kg/yıl)
2000/2001	225,4	20,4
2001/2002	230,2	21,6
2002/2003	227,3	19,8
2003/2004	211,9	25,8
2004/2005	214,1	18,2
2007/2008	206,6	14,5
2008/2009	216,1	14,6
2009/2010	199,8	16,6
2010/2011	213,9	17,1
2011/2012	228,7	16,3
2012/2013	225,3	19,0
2013/2014	213,0	15,1
2014/2015	200,8	17,2
2015/2016	182,9	13,1
2016/2017	182,0	20,0
2017/2018	174,6	14,9
2018/2019	179,4	14,5

Buğday tüketiminin yüksek olması açlığı önleyici bir unsur olarak görülse de tek başına dengeli beslenme ve gıda güvencesi açısından olumlu bir tablo olarak görülmemelidir. Türkiye kişi başı mısır tüketimi, 2018-2019 döneminde ortalama 14,5 kg olarak gerçekleşmiştir ve yıllar itibarıyla bu değerinde dalgalanmalar bulunmaktadır (Çizelge 14).

Kullanılabilir üretim miktarının, yurt içi kullanım miktarına bölünmesi suretiyle yeterlilik derecesi yüzde olarak ortaya konulmuştur. Bu yolla hesaplanan yeterlilik derecesi 100 ve üzerinde olan üründe Türkiye'nin kendine yeterli durumda olduğu, 100 değerinin altında olan ürünün ise tek başına yetersiz olduğu sonucuna varılmaktadır. İnsan beslenmesinde önemli yere sahip olan buğday ürününün yeterlilik derecesinde dalgalanmalar görülmektedir (Çizelge 15). Günümüze en yakın 2012 (%98) ve 2014 (%89,2) yıllarında Türkiye, buğday ürününde miktar açısından yeterlilikte olumsuz tablo ile karşı karşıyadır. 2014 yılından günümüze kadar buğday yeterliliğindeki eğilim, %100'ün üzerindedir. Ancak Türkiye buğday ihracatında yıllara göre dalgalanma ve azalmalar görülmektedir. Ayrıca üretim maliyetlerinin artması, yurt dışında üretim maliyetlerinin düşük olması ve sanayicinin daha uygun fiyatla hammadde ithalatına yönelimi, ileriki yıllarda buğday üretiminde sorunların artabileceğine işaret etmektedir (18). İthal edilen buğdayın büyük çoğunluğu sanayide kullanılmak üzere kaliteli buğdaylardan oluşmaktadır. Buğday ithalatı, yurt içinde buğday kalitesinde iyileşme olmadığı müddetçe artacaktır. Yaşanan bu gelişmeler dikkate alındığında, Türkiye'de buğday üretiminde kendine yeterliliğin azalması ve gıda güvencesi açısından dışa bağımlılığın yükselişi, temel ürünlerde gıda egemenliği durumunun sorgulanmasına neden olacaktır. Aslında Türkiye buğday üretimi, iç tüketimi karşılamaya yeterlidir. Ancak artan nüfusa paralel olarak buğday talebi de yükselmektedir. Ülke nüfusunun yılda %1,5 düzeyinde arttığı göz önünde bulundurulduğunda, nüfus her yıl yaklaşık 1 milyon fazlalaşacaktır. Buna ek olarak dış göçlerin ve ülkemizde geçici konumlandırılanların artışı da bu değere eklenmelidir. Artan nüfusa paralel olarak üretim miktarının artması beklenirken, üretimin dalgalı bir yapı göstermesi gıda güvencesinde gelecek sorunları fazlalaştıracaktır (18). Nüfusta yaşanan artışlara bağlı olarak, üretimde verimlilik ve kalitenin iyileştirilmesi gıda güvencesinin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir.

Diğer yandan mısır tüketimindeki artış yanında, ülkemizde tüketimin altında üretimle mısırdaki kendine yeterlilikten söz etmek olası değildir (Çizelge 15). Günümüze en yakın 2015 yılında mısır yeterliliğindeki eğilimin %100 üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer tüm yıllarda mısır ürününde miktar açısından kendi kendine yeterlilik görülmemektedir. Türkiye'nin mısır üretimi uzun yıllar boyunca tüketimi karşılayamamış, ihtiyaç ise ithalatla karşılanmıştır (18). Bu durumda mısır üretiminin ülke nüfusunu besleyecek miktardan daha düşük olduğu, gıda güvencesinin ilk şartı olan bulunabilirlik ilkesinin tam anlamıyla sağlanamadığı görülmektedir.

Türkiye'de her yıl belirli miktarda kaliteli ham maddeye duyulan ihtiyaç nedeniyle buğday ithalatı yapılmaktadır. Türkiye buğday ithalat miktarını dünya buğday fiyatları, uygulanan gümrük vergisi oranı ve Dâhilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında yapılan ithalat miktarı büyük oranda etkilemektedir. Türkiye'de son dönemde buğday ithalatının büyük çoğunluğu, navlun ve rekabetçi fiyat avantajına bağlı olarak, Rusya Federasyonu ile yüksek protein nedeniyle de Litvanya, Almanya ve Letonya'dan yapılmaktadır. TMO, yüksek proteinli ve kaliteli hammadde, fiyatta uygunluk, istikrar, kalite ve hammaddenin bulunabilirliğini sağlamak amacıyla DİR kapsamında buğday ithalatı yapmaktadır (18). Buğday üretim konusunda kendine ancak yeterliliği olan Türkiye'nin, bazı yıllar olumsuz iklim koşullarına bağlı olarak üretim ve kalitede yaşanan sorunlardan dolayı sanayii talebi karşılanamamakta ve ithalat yapılmaktadır. Türkiye'nin yıllar itibarıyla dış ticaret açığı vermesi, uzun dönemde sürdürülebilir gıda arzının sağlanması yönünden ithalatın çözüm olmayacağı ve gıda güvencesinin olumsuz yönde etkilebileceği söylenebilir. Bu süreçte negatif GSYİH büyümesi ile son zamanlarda satın alma gücünün azaldığı ve ekme, makarna gibi ürünlere talebin arttığı ifade edilebilir. Talepteki artış, düşük yurtiçi üretim ile birleştiğinde ithalatta artışı ortaya çıkarmaktadır (17). Benzer şekilde ülkemizde mısır üretimi de uzun yıllar tüketimi karşılayamamış, yurt içi gereksinin ithalat yoluyla karşılanmıştır. 2009 yılında

485 bin ton ithalat rakamı 2013 yılından itibaren yükselmiştir. 2016 yılında yeniden 534 bin tona gerileyen ithalat son iki yıldır 2 milyon tonun üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye mısır ithalatını ağırlıklı olarak Rusya, Romanya, Ukrayna ve Sırbistan'dan yapmaktadır (18, 21). Buna bağlı olarak mısır ürünü yeterlilik derecesi %70'lara kadar gerileyerek güvencede sorun artmıştır.

Çizelge 15: Türkiye'de Buğday ve Mısır Üretiminde Kendine Yeterlilik Durumu (%) (14).

Yıllar	BUĞDAY			MISIR		
	Kullanılabilir Üretim	Yurt İçi Kullanım	Yeterlilik Derecesi (%)	Kullanılabilir Üretim	Yurt İçi Kullanım	Yeterlilik Derecesi (%)
2000	20 622 000	19 362 092	106,5	2.277.000	3.083.748	73,8
2001	18 658 000	19 780 130	94,3	2.178.000	3.358.758	64,9
2002	19 149 000	19 857 496	96,4	2.079.000	3.161.112	65,8
2003	18 658 000	18 956 801	98,4	2.772.000	4.144.592	66,9
2004	20 622 000	19 402 319	106,3	2.970.000	3.461.333	85,8
2005	20 317 500	16 846 100	120,6	4.074.000	4.373.500	93,2
2006	18 909 400	18 942 900	99,8	3.696.700	4.272.400	86,5
2007	16 286 130	16 881 655	96,5	3.428.950	4.210.987	81,4
2008	16 803 990	17 780 964	94,5	4.145.780	5.187.487	79,9
2009	19 467 000	16 961 236	114,8	4.122.500	5.153.535	80,0
2010	18 591 930	18 187 098	102,2	4.180.700	5.253.425	79,6
2011	20 601 000	19 609 603	105,1	4.074.000	5.112.472	79,7
2012	18 994 500	19 375 457	98,0	4.462.000	5.757.400	77,5
2013	20 837 250	20 461 694	101,8	5.723.000	6.649.887	86,1
2014	17 955 000	20 121 780	89,2	5.771.500	6.834.907	84,4
2015	21 357 000	18 795 419	113,6	6.208.000	5.912.901	105,0
2016	19 467 000	18 756 436	103,8	6.208.000	7.074.330	87,8
2017	20 317 500	18 186 979	111,7	5.723.000	7.804.190	73,3
2018	18 900 000	18 804 861	100,5	5.529.000	7.866.233	70,3

Gıda Güvenliği/Güvencesi ve Hububat Sektörü

Gıda güvencesi konusu, ülkelerin nüfus yapıları ve özellikle bu yapıda ortaya çıkan değişme ve gelişmelerle yakından bağlantılıdır. Gıda güvencesi, konusu genel anlamda dört boyutta değerlendirilmektedir: Bulunabilirlik, erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve karlılık. Gıda güvencesinin bulunabilirlik boyutu, yeterli gıda arzının ihtiyaçları karşılayacak kadar yakında bulunmasını ifade ederken, (Demirbaş ve Atış 2005), erişilebilirlik, sağlıklı beslenmede uygun gıdalara ulaşım için yeterli kaynaklara sahip olunması (22) yani gıda üretim miktarı, dağıtım ve halkın gelir düzeyinin ulaşılabilirliği etkileyen önemli faktörler kastedilmektedir (23). Gıdanın kullanılabilirliğinde ise beslenme ihtiyaçlarına uygun şekilde dengeli, sağlıklı ve güvenilirlik amaçlanırken (24), istikrar ya da kararlılık ile üretim faaliyetinin gelecek nesillerin ihtiyaç duydukları gıdalara ulaşmasını engellemeyecek şekilde sağlaması (25) ifade edilmektedir. Özellikle ekonomik ve finansal kriz, iç savaşlar, iklimsel olaylar ve doğal afetlerin etkilerinin gıda güvencesini istikrar yönüyle etkilemesi kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir (26).

Ülkemiz nüfusu her yıl giderek artmakta, ancak bu nüfusa yetecek, insan hayatının kalitesini yükseltecek, yoksulluğu ortadan kaldıracak doğal kaynakların miktarı sınırlı kalmaktadır. Bu artış, gıda maddeleri ve tarımsal

üretim artışı hızı ile bir yarış içindedir (27). Köy nüfusunun azalması, buna karşın şehirdeki nüfusun artışı yeni beslenme kalıplarının da ortaya çıkmasına yol açacağından gıda güvencesi açısından önemli görülmektedir (15).

Türkiye’de hububat grubu ürünlerin beslenmedeki önemi açık olarak görülmektedir (Çizelge 16). Buna göre, Türkiye’de 2017 yılı itibariyle günlük enerji alımının %38.5’i, protein alımının %41.51’i, yağın ise %4’ü hububat ve hububat ürünlerinden sağlanmaktadır. Hububat ürünlerinin insanların beslenmesinde büyük bir önemi olduğu görülmektedir. Ayrıca 2017 yılında hububat ürünleri içerisinde buğday tüketiminin günlük enerji tüketimine katkısı %79.5, mısır tüketiminin ise %13.3’tür. Buğday tüketiminin günlük protein tüketimine katkısı %85.9, mısır tüketiminin ise %8.4’tür. Buğday tüketiminin yağ tüketimine katkısı %83.4, mısır tüketiminin ise %10.3’tür (21). Bu durum gıda güvencesi açısından Türkiye’de başta buğday olmak üzere hububat ürünlerinin son derecede önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 16: Türkiye’de Beslenmede Hububat Grubu Ürünlerin Payı (21).

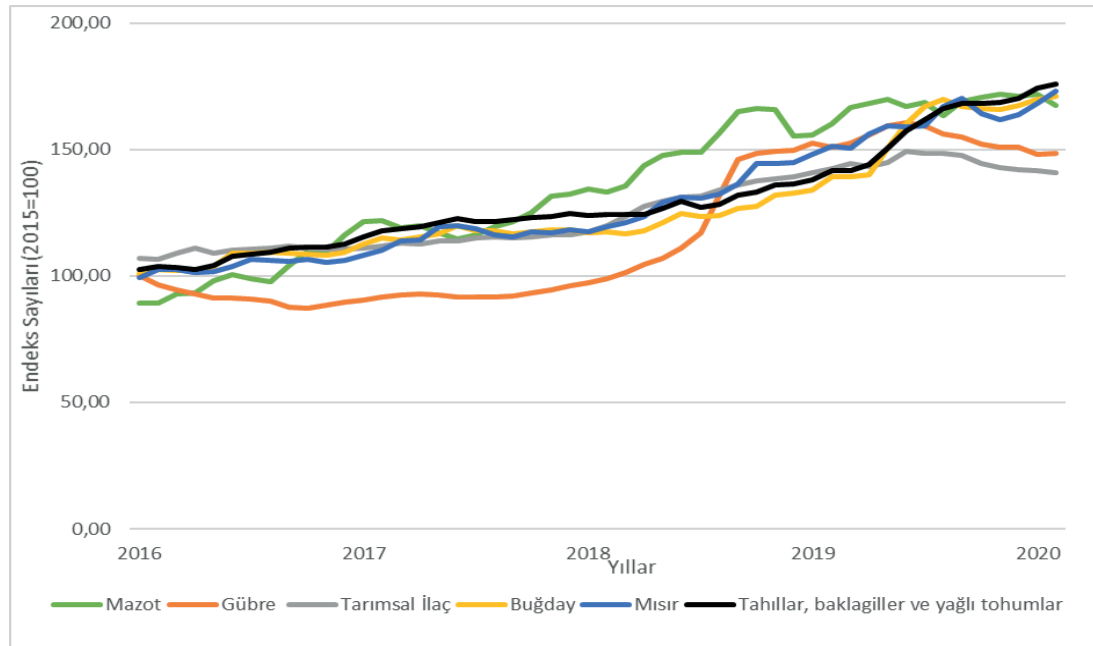
Yıllar	Kalori (kcal / kişi / gün)	Pay (%)	Protein (g / kişi / gün)	Pay (%)	Yağ (g / kişi / gün)	Pay (%)
2014	1448	41.1	44.17	43.2	5.46	4.6
2015	1419	39.9	43.26	42.1	5.34	4.2
2016	1448	40.5	44.52	43.2	5.49	4.5
2017	1366	38.5	41.51	41	5.15	4

Gıda güvencesinin sağlanmasında, miktar açısından yeterlilik tek başına etkili olmamakta, ulaşılabilirlikle ilgili olarak gelir dağılımı ve fiyatların değişimi özellikle ekonomik ulaşılabilirlik boyutu da oldukça önemli olmaktadır (30). Hububat özelinde bu ürünlerin ulaşılabilirliğini etkileyen konuları gelir düzeyi, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk ve gıda fiyatlarındaki artışlar yönüyle ele almak isabetli olacaktır.

Türkiye’de ve dünyada gıda güvencesinin sağlanmasında gelir en önemli faktör olarak gelir düzeyi ve dağılımı önemli olmakta ve kişi başına gelirin düşüklüğü gıdaya erişimi olumsuz düzeyde etkilemektedir (10). Özellikle tahıl ürünleri fiyat düzeyi açısından konu ele alındığında, ürün arzı ve sürdürülebilirliği yönüyle TMO zamanında piyasada destekleme alımı ile denge rolünü üstlendiğinde, fiyatlar istikrara kavuşmakta, üretici de bundan yararlanmaktadır. Ancak bazı yıllarda müdahale alım fiyatlarının geç açıklanması ve uygulanan dış ticaret politikaları, üreticilerin hak ettiği fiyattan ürün satışının önüne geçmektedir (18). Müdahale alım fiyatları ekmeklik buğdayda, 2018 yılında bir önceki yıla göre %11,7, 2019 yılında %28,5 ve 2020 yılında %22,2 oranında artmıştır. Makarnalık buğdayda ise 2018 yılında bir önceki yıla göre %10, 2019 yılında %31,8 ve 2020 yılında %24,1 oranında artış olmuştur (31). TMO mısır alım fiyatını, 2018 yılında 950 TL/ton açıklayarak, bir önceki yıla göre %25 artış gerçekleştirmiştir. 2019 yılında ise 2018 yılına göre %21 artış göstererek 1 150 TL/ton olarak açıklanmıştır (31). Bazı yıllarda gümrük vergi oranlarının düşürülmesi ya da sıfırlanması, ithalatın artmasına ve iç piyasa da dalgalanmaya neden olmaktadır. Bu yüzden Türkiye hububat sektörünün yüksek gümrük vergileriyle korunması, üretimden tüketime sürdürülebilirliğin sağlanmasında sonuçta da gıda güvencesi ve egemenliğin oluşturulmasından önemli görülmektedir.

Dünya gıda fiyatlarında yaşanan artışlar Türkiye’yi de etkisine almıştır. Buğday, mısır ve tarımsal üretim girdilerinin fiyatlarındaki gelişim incelenecek olursa, Türkiye’de gıda fiyatları ve mazot, gübre ve tarımsal ilaç gibi tarımsal girdi fiyatlarının çok hızlı değiştiği gözlenmektedir. Bu durum tarımsal üretimi olumsuz etkilemiş ve tarımsal faaliyetlerin karlılığı ciddi bir şekilde gerilemiştir.

Şekil 3: Buğday, Mısır ve Üretim Girdileri Fiyatlarındaki Gelişmeler (17).

-2020 ilk 2 aylık veriler alınmıştır.

Şekil 3’de görüldüğü üzere, 2015 yılı 100 alındığında, gübre fiyatları endeksi 2018 yılının başlarında 100’ün üstüne çıkarak, 2019 yılında dalgalanmalar yaşanmış ve 2020 yılının ikinci ayında 148 seviyelerine ulaşmıştır. Mazot fiyatları endeksi, 2016 yılının ortalarında 100’ün üstüne çıkarak, 2020 yılında 167 seviyelerini görmüştür. Tarımsal ilaç fiyatları endeksi ise 2016 yılında itibaren artış göstererek 2020 yılında 140’a kadar artış göstermiştir. Buna karşılık tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar grubu fiyatları endeksi 2020 yılında 176 seviyesine, buğday fiyatları endeksi 171, mısır fiyatları endeksi ise 172 seviyelerine çıkmıştır (17).

Gıda fiyatlarının yükselmesi gıdaya erişim konusunda özellikle yoksul kesimleri daha çok olumsuz etkilemektedir. Toplam gelir içinde gıda harcamalarına ayrılan payın artması, diğer zorunlu harcamaların kısılmasına yol açmakta bu da yaşam kalitesini düşürmektedir (10).

Üretim maliyetini doğrudan etkileyen ve olmazsa olmaz konumunda olan iki girdi mazot ve gübredir. Her ikisinde de yaşanan fiyat dalgalanmaları, üretim maliyetlerine de doğrudan yansımaktadır (32). Bu durum bitkisel ürün üretiminde üretici kararları üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Dolayısıyla bitkisel üretimin sürdürülebilirliği ve istikrarı açısından risk oluşturmaktadır.

Sonuçta gıda fiyat artışları, Türkiye’de gıda güvencesini tüm boyutları ile etkilemiş, gıda fiyatları ve tarımsal girdi fiyat artışları tarımsal üretimde arazi kullanımını azaltarak, karlılığı ve sürdürülebilirliği olumsuz yöne yöneltmiştir. Bu durum benzer şekilde çalışma konusu olan buğday ve mısır üretiminde de azalmalara yol açmaktadır.

SONUÇ

Gıda güvencesi, artan nüfus ile birlikte gelişmiş, gelişmemiş ve gelişmekte olan tüm ülkeleri ilgilendiren ve öncelik verilen konuların başında gelmektedir. Özellikle son yıllarda dünyada gıda güvenliği ve güvencesinin sağlanması için gıda üretiminin sürekliliği, yaşanan krizler sonucunda oluşan fiyat artışları, satın alma gücü düşüşleri, hane halkı gelir dağılımı dengesizliğini azaltma ve yetersiz beslenme karşısında önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte ülkeler bir yandan yeterlikle gıda egemenliklerini sağlamayı, diğer yandan

da dış ticaret dengelerini kendi lehlerine çevirmeye yönelik politikaları tercih etmektedirler. Özellikle salgın ve kriz dönemleri kendine yeterli yanında tarımsal ürünlerde ulaşılabilirlik, kullanılabilirlik ve istikrar gibi stratejik yapılanmayı uzun vadeli plan ve programa almaktadırlar.

Türkiye’de tarım sektörü potansiyeli yüksek olmasına rağmen işletmelerde sermaye yetersizliği, parçalı ve dağınık arazilerde üretimin gerçekleştirilmesi, nitelsiz işgücü ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikler gibi yapısal sorunlarına karşın önemli bir tarımsal üretim ülkesidir ve buğdayda güvenceyi sağlayabilen ancak mısırdaki yeterli üretimde sorunların devam ettiği bir tarımsal yapıya sahiptir.

Türkiye’de gıda güvencesi, bulunabilirliği boyutu çevresinde değerlendirildiğinde; hububat ürünlerinde durgunluk olduğu söylenebilir. Genel olarak buğday ve mısır ürünleri üretimi nüfus artışı karşısında dalgalanmalar göstermektedir. Bu durumun yeterlilik oranında olumsuz etkiye neden olduğu görülmektedir. Buğday yeterliliğindeki eğilim genelde %100’ün üzerindedir ve önemli bir üretim alanında yer alan Türkiye aslında mevcut potansiyelini daha verimli kullanabilse, bunun üzerinde bir gelişme sağlayabilecektir. Bazı dönemlerde küresel olumsuz iklim koşullarına bağlı olarak üretim ve kalitede yaşanan sorunlardan dolayı talep karşılanmamakta ve ithalat zorunlu olmaktadır. Ayrıca üretim maliyetleri açısından dezavantajlı durumda olan Türkiye için üretim açısından risk ortaya çıkmaktadır. Artan nüfus talebinin yurt içinden güvenli sağlanması güvenlik ve egemenlik açısından önemi büyüktür. Türkiye’nin dışa bağımlılığı olan kaliteli buğdayda, yurt içinde üretiminin teşvik edilerek destekleyici, maliyet azaltıcı, üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik politikalar uygulanmalıdır. Mısır ürününün de ise tüketimdeki artışa bağlı olarak, yurt içi üretimle tüketimin karşılanamaması nedeniyle kendine yeterlilikten söz edilememekte hammadde ihtiyacı ithalatta çözümlenmektedir. Mevcut durumda gıda güvencesinin arz yönlü koşulu olan bulunabilirlik sorunu görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de mısır üretimini ve verimini artırmak amacıyla gümrük vergileri en üst seviyede tutulmalı, prim miktarları üretim maliyetleri ve piyasa fiyatlarına göre belirlenerek artırılmalı, sulama ve tohum girdileri mısır üretimindeki önemli girdiler olması sebebiyle tarımsal üretimi koruyucu ve destekleyici politikalar benimsenmelidir. Sürdürülebilir gıda güvenliği ve güvencesinin sağlanabilmesi, doğrudan sürdürülebilir tarım politikaları ve uygulamalarıyla mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

1. Al-Dhobaiby, K. M. Arap Baharından Sonra Yemen’de Gıda Güvencesi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi, Anabilim Dalı, 84, 2018, Bursa.
2. Buzbaş, N. Türkiye ve AB’de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Sinerjisi, 28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı, 13-14 Eylül 2010, Edinburg.
3. World Bank. Web sitesi: <https://www.worldbank.org/> 2018, Erişim Tarihi: 02.04.2020.
4. Anonymous. The state of food security and nutrition in the world (SOFI Report). Food and Agriculture Organization (FAO). 239 p. Rome Web sitesi: <http://www.fao.org/3/ca5162en/ca5162en.pdf>, 2019, Erişim Tarihi: 03.04.2020.
5. Anonymous. Bitkisel Üretim İstatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı. Web sitesi: <https://www.tuik.gov.tr/>. 2020/a, Erişim Tarihi: 03.04.2020.
6. Ekşi, A. Global Gıda Güvencesi ve Yeni Yaklaşımlar, Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi, Ocak, Bildiri Kitabı, Cilt 1, 47-53, 2020, Ankara.
7. Anonymous. New Food Balances (FAO), Web sitesi: <http://www.fao.org/faostat/en/#data>, 2017, Erişim Tarihi: 08.04.2020
8. Anonymous. The state of food insecurity in the world (FAO), Web sitesi: <http://www.fao.org/3/a-i4646e.pdf> , 2015, Erişim Tarihi: 06.04.2020
9. Koç, G. ve Uzmay, A. Gıda Güvencesi ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler Ve Türkiye, Tarım Ekonomisi Dergisi, 2015:21(1), 39-48.
10. Eştürk, E. Türkiye’de Gıda Güvencesi Sorunu Ve Hanehalkı Gıda Güvencesi Ölçümü: Adana İli Örneği, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 211, 2013, Adana.

11. Kıymaz, T. ve Şahinöz, A. Dünya ve Türkiye Gıda Güvencesi Durumu, Ekonomik Yaklaşım, 2010:21(76), 1-30.
12. Anonymous. Food Price Index (FAO). Web sitesi: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/2020g>, Erişim Tarihi: 14.04.2020
13. BM. Web sitesi: <https://www.un.org/>, 2020, Erişim Tarihi: 18.04.2020
14. Anonymous Bitkisel Ürün Denge Tabloları. Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı. Web sitesi: <https://www.tuik.gov.tr/>, 2020b, Erişim Tarihi: 03.04.2020
15. Anonymous. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt İstatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı. Web sitesi: <https://www.tuik.gov.tr/>, 2020/c, Erişim Tarihi: 24.04.2020
16. Anonymous. AMIS Tarımsal Yönetim Bilgi Sistemi İstatistikleri (FAO). Web sitesi: <http://statistics.amis-outlook.org/data/index.html#COMPARE>, 2019b, Erişim Tarihi: 17.04.2020
17. Anonymous. Grain: World Markets and Trade, Web sitesi: <https://www.fas.usda.gov/>, 2020e, Erişim Tarihi: 23.04.2020
18. TZOB. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Ziraat ve İktisadi Rapor 2015-2018. Yayın No: 293, ISBN: 978-975-8629-83-1, 27. Genel Kurul 17-19 Mayıs 2019.
19. Ören, M. N., Alemdar, T., Bahadır, B. Türkiye'de Tarım Politikalarının Gıda Güvencesi Üzerine Etkisi, VIII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 2008, Bursa.
20. Anonymous. Cereal Supply and Demand Brief (FAO). Web sitesi: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/>, 2020f, Erişim Tarihi: 20.04.2020
21. Anonymous 2020d. Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı. Web sitesi: <https://www.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 28.04.2020
22. Anonymous. Food Security, Policy Brief, Issue 2, June. Web sitesi: http://www.fao.org/fileadmin/templates/faotally/documents/pdf/pdf_Food_Security_Cocept_Note.pdf, 2006, Erişim Tarihi: 04.04.2020
23. Ekşi, A. Yeni Gıda Yasası ve 12. Fasl, Dünya Gıda Günü Sempozyumu, 16 Ekim 2010, Ankara.
24. Kıymaz, T. ve Şahinöz, A. Dünya ve Türkiye Gıda Güvencesi Durumu, Ekonomik Yaklaşım, 2010:21(76), 1-30.
25. Anonymous. Çiftlikten Çatala Gıda Güvenliği, Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu, Elma Teknik Basım, Ekim 2011, Ankara.
26. Keskin, B. ve Demirbaş, N.. Gıda Güvencesi ve Hesaplama Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme: Kısıtlar ve Öneriler, 10. Ulusal Tarım Kongresi Tarım, Yoksulluk ve Kalkınma, Bildiri Kitabı: Cilt 2, 2012: 900-908, Konya.
27. Demirbaş, N. ve Atış, E. Türkiye Tarımında Gıda Güvencesi Sorununun Buğday Örneğinde İrdelenmesi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2005:42(1),179-190.
28. Niyaz, Ö. C. ve İnan, İ. K. Türkiye'de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi, Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fak. Dergisi, 2016:13(2), 1-7.
29. TMO, Web sitesi: <http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=1> Erişim Tarihi: 02.05.2020.
30. Kıymaz, T. ve Saçlı, Y. Tarım ve Gıda Fiyatlarında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Tarım Dairesi, Yayın No: DPT:2767, 2008.